

1. ที่มา ความสำคัญ และปัญหาของเรื่อง

นับตั้งแต่ชาวตะวันตกได้เริ่มเข้ามาติดต่อค้าขายกับประเทศไทยเมื่อครั้งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งกรุงศรีอยุธยา การเมืองของไทยได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศแบบเก่า ซึ่งไม่ต้องคำนึงถึงปัญหาการอยู่รอดของประเทศ กลับกลายเป็นเรื่องที่อยู่บริหารประเทศต่อระบอบระบอบในการเดินเคมเขมาทางการเมืองอย่างรอบคอบ เพื่อนำประเทศให้รอดพ้นจากอุ้งมือของมหาอำนาจตะวันตกดังตัวอย่างเช่น นโยบายต่างประเทศในสมัยพระนารายณ์ เป็นต้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงโฉมหน้าใหม่ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยที่ต้องรับภาระในด้านการต่างประเทศมากขึ้นอันโน้มน้าวไปยังไปตามสถานการณ์ทางการเมืองรอบคอบ พร้อม ๆ กับความพยายามรักษาเอกราชของชาติให้คงอยู่โดยไม่ให้บ้านเมืองต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของมหาประเทศตะวันตก โดยต้องพยายามดำเนินนโยบายผ่อนสั้นผ่อนยาวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และกาลสมัยอยู่เสมอมา

แม้กระนั้นก็ตาม ถึงแม้ผู้ปกครองประเทศในสมัยต่อ ๆ มาจะได้พยายามอย่างยิ่งยวดดำเนินนโยบายต่างประเทศเพื่อให้ไทยรอดพ้นจากการเป็นประเทศอาณานิคม แต่นั่นเป็นแต่เพียงในนาม เพราะโดยแท้จริงแล้วประเทศไทยได้สูญเสียเอกราชไปบางส่วนนับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปิดประเทศด้วยการทำสนธิสัญญาทางไมตรีและการค้ากับประเทศตะวันตกเมื่อ พ.ศ. 2398 ความกดดันจากอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยมในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ได้เริ่มรุนแรงขึ้น ประกอบกับสภาพความคดเคี้ยวพัฒนาและล่าช้าทั้งทางการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ได้เป็นพลังผลักดันให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินรัฐประศาสน์นโยบายจากสมเด็จพระบิดา ทำการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการเรียกร้องเอกราชส่วนที่สูญเสียไปกลับคืนมาโดยเร็ว โดยเริ่มจากการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิและบัพการซึ่ง เป็นบ่อเกิดของข้ออ้างของชาติตะวันตกในการเรียกร้องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ทั้งนี้ด้วยความร่วมมือทั้งจากข้าราชการไทยที่มีความสามารถ ตลอดจนชาวต่างประเทศที่รัฐบาลได้วางจ้างเข้ามาเป็นจำนวนมากด้วย

ไม่ต้องสงสัยว่าการเร่งรัดปรับปรุงประเทศให้ก้าวหน้าทันสมัยตามแบบของยุโรปในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้เป็นรากฐานในการเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคทั้งในรัชกาลของพระองค์และในรัชกาลต่อมา

การดำเนินความสัมพันธ์กับต่างประเทศตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5 นั้น เป็นไปตามแผนนโยบายต่างประเทศที่ใกล้เคียงกัน คือมุ่งรักษาเอกราชของประเทศไทยไว้เหนือสิ่งอื่นใด ดังนั้นรัฐบาลจึงพยายามใช้วิธีการผ่อนปรนที่จะผ่อนสั้นผ่อนยาวยอมเสียสิ่งแลกเปลี่ยนเพียงเล็กน้อยเพื่อแลกกับเอกราชอยู่เสมอมา แต่ประวัติศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศของไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 (2453 - 2468) นั้นชี้ชัดว่าภัยคุกคามเอกราชของไทยได้ลดน้อยลงจนแทบจะไม่เป็นข้อวิตกกังวลไปแล้ว ปัญหาเฉพาะหน้าของรัฐบาลในสมัยนั้นคือ ทำอย่างไรจึงจะดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคต่าง ๆ ได้สำเร็จ การดำเนินนโยบายต่างประเทศในช่วงรัชกาลนี้จึงเป็นการกระทำทุกวิถีทางที่จะยกฐานะของประเทศขึ้นให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ เรื่องราวที่สำคัญในสมัยนี้เช่นการเข้าสงครามโลก และการดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับนานาประเทศได้มีผู้นำไปศึกษาค้นคว้าเป็นจำนวนมากแล้ว แต่จะเห็นว่าความสัมพันธ์กับต่างประเทศในค่านอื่น ๆ อีกหลายด้าน (ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม) ยังหาได้มีผู้ทำการค้นคว้าและวิจัยอย่างจริงจังไม่ เพราะปัญหาที่น่าสนใจนั้นอยู่ที่ว่าตลอดระยะเวลา 15 ปีของรัชกาลที่ 6 ซึ่งถือว่าเป็นระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลง (Transitional Period) นั้น พระองค์มีแผนนโยบายด้านต่างประเทศด้านต่าง ๆ อย่างไร และควบคู่กับการเรียกร้องเอกราชกลับคืนมานั้นพระองค์ทรงมีราโชบายที่จะยกฐานะประเทศอย่างไร และพระองค์ทรงกระทำได้สำเร็จเพียงใดจึงส่งผลมาเป็นประเทศไทยที่มีเอกราชสมบูรณ์และมีศักดิ์ศรีเกียรติภูมิสูงอย่างในปัจจุบันนี้

2. จุดประสงค์ของการวิจัย

เพื่อจะศึกษาปัญหาการดำเนินนโยบายต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. 2453 - 2468 อันเป็นระยะเวลาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเจาะจงเฉพาะความสัมพันธ์กับต่างประเทศด้านต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านอื่น ๆ เท่าที่ปรากฏหลักฐานอยู่

อนึ่ง ความสัมพันธ์กับต่างประเทศด้านการเมืองที่จะกล่าวถึงในที่นี้จะไม่รวมเรื่องเกี่ยวกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและบทบาทของประเทศไทยในสงครามโลกครั้งที่หนึ่งซึ่งได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้โดยละเอียดพอสมควรหลายท่านแล้ว ส่วนเรื่องอื่น ๆ ที่จะได้รวบรวมไว้ในวิทยานิพนธ์นี้ยังไม่มีผู้ใดศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังแต่อย่างไร เนื่องจากหลายท่านอาจคิดว่าเป็นเรื่องปลีกย่อยที่หาความสำคัญมิได้ แต่ก็หาตระหนักไม่ว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศไม่ว่าด้วยเรื่องสำคัญหรือเรื่องเล็กน้อยเพียงใดย่อมมีความสำคัญและสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันทั้งสิ้น นโยบายต่างประเทศของไทยในเรื่องปลีกย่อยซึ่งที่จะกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไปนี้เองได้มีส่วนช่วยสนับสนุนอย่างสำคัญให้รัฐบาลได้บรรลุถึงจุดประสงค์ของนโยบายต่างประเทศในที่สุดนั่นเอง

การค้นคว้าวิจัยความสัมพันธ์กับต่างประเทศของไทยในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นแนวทางสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของรัฐบาลในสมัยนั้นที่มุ่งจะเรียกร้องเอกราชทางศาลโดยสมบูรณ์ให้กลับคืนมาอีกครั้ง และพยายามยกฐานะและเกียรติภูมิของประเทศไทยไม่ว่าจะโดยทางใดก็ตาม รัฐบาลจะทอง ไตรตรอง รอบคอบแล้วว่าจะนำมาซึ่งความเสมอภาคและศักดิ์ศรีของชาติในที่สุด

3. ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้ ผู้เขียนจะมุ่งแต่ประเด็นสำคัญของจุดมุ่งหมายตามหัวข้อซึ่งได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2453 - 2468 แต่เนื่องจากปัญหาเหล่านั้นได้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศในรัชกาลก่อน ๆ ดังนั้นจึงต้องกล่าวโดยสังเขปแต่เฉพาะที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงความเป็นมาของปัญหานั้น ๆ อีกด้วย

4. วิธีการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ซึ่งมีแนวการพรรณนาความ (Description) ประกอบการวิเคราะห์จากข้อเท็จจริงและข้อมูลที่ เป็นตัวเลข (ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจ)

หลักฐานที่ใช้ประกอบการค้นคว้ามากที่สุดที่จะเข้าถึงไต่ที่สำคัญได้แก่ จกหมายเหตุต่าง ๆ ซึ่งเป็นหลักฐานชั้นต้น (Primary Sources) ส่วนใหญ่มาจากกองจกหมายเหตุกรมศิลปากร และกองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเป็นเอกสารที่ยังมิได้มีการตีพิมพ์ (Unpublished Documents) และยังมีเอกสารอื่น ๆ ที่สำคัญอีก คือ

1. ราชกิจจานุเบกษา

2. เอกสารร่วมสมัย (Contemporary Records) ชุด F.O. 371 จากสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นไมโครฟิล์มถ่ายจากเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานชั้นที่ 2 (Secondary Sources) ซึ่งผู้เขียนได้ค้นคว้าในหนังสือตำรา วารสาร และงานวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ จากห้องสมุดหลายแห่ง คือ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย ห้องสมุดสยามสมาคม และห้องสมุดส่วนตัวของศาสตราจารย์ สุกิจ นิมมานเหมินท์

จากการศึกษาเอกสารและความเห็นต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้เขียนได้นำมาประมวลเข้ากับรายละเอียดต่าง ๆ นำมาประมวลเป็นข้อสรุปและเปรียบเทียบในวิทยานิพนธ์

ในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียบเรียงข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการค้นคว้า ใช้วิธีแบ่งเนื้อหาทั้งหมดออกเป็น 3 บทใหญ่ ๆ

บทที่ 1 เป็นพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยในสมัยเริ่มแรก และปัญหาเบื้องต้น สาเหตุของการดำเนินนโยบายในสมัยรัชกาลที่ 6

บทที่ 2 เป็นเนื้อหาของการวิจัยซึ่งจะไต่แบ่งออกเป็นตอน ๆ ได้แก่ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเรื่องที่ปรึกษาชาวต่างประเทศ

บทสุดท้าย เป็นการประมวลรายละเอียดในบทที่สองเป็นข้อสรุปและเปรียบเทียบ

5. ผลของการค้นคว้า

จะไต่ทราบเหตุผลที่แท้จริงในการเลือกดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยว่า เหตุใดรัฐบาลจึงดำเนินนโยบายเช่นนั้น ตลอดจนจะไต่ทราบรายละเอียดที่ถูกต้องเกี่ยวกับ

บทบาทของประเทศไทยในความสัมพันธ์กับต่างประเทศอื่น ๆ ที่ยังไม่เคยมีผู้ใดได้เคย
 ค้นคว้ารวบรวมมาก่อน ตลอดจนผลที่ประเทศไทยได้รับในการติดต่อกับต่างประเทศในสมัย
 รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผลของการศึกษาค้นคว้าสามารถนำไปใช้เป็นเอกสารประกอบการศึกษาวิชาประวัติ-
 ศาสตร์ และอาจเป็นแนวทางให้ผู้ที่สนใจเรื่องนี้ทำการศึกษาโดยละเอียดลึกซึ้งเฉพาะเรื่อง ๆ
 ต่อไปอีกได้